

Висновки. Формування мистецьких орієнтацій старшокласників є важливим завданням освітнього процесу, оскільки уможливує визначеність усвідомлених особистісних уподобань, художніх інтересів і запитів, глибоко індивідуального чуттєвого сприймання та оцінювання мистецтва, а отже підпорядковується смислоутворюючій функції мистецької освіти – духовного збагачення, гармонізації внутрішнього життя, заглиблення в таємниці духовної творчості, усвідомлення сенсу буття.

У контексті окресленої проблеми потребують ґрунтовного дослідження питання методичного забезпечення процесу формування мистецьких орієнтацій учнівської та студентської молоді.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н. А. О назначении человека / Н. А. Бердяев. – Москва : Республика, 1993.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / укл. О. Єрошенко. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.
3. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта : навч. посіб. / В. І. Дряпіка. – Київ – Кіровоград – Ужгород : Ліра, 2000. – 228 с.
4. Левыкин И. Т. Теоретические и методологические проблемы социальной психологии / И. Т. Левыкин. – Москва : Мысль, 1975. – 256 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2005. – 360 с.
6. Фромм Э. Психологизм и этика / Э. Фромм. – Москва : Республика, 1993. – 415 с.
7. Шевченко Г. П. Духовність та духовна культура особистості / Г. П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : [моногр.]. – Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2006.

REFERENCES

1. Berdiaev, N. A. (1993). *O naznachenii cheloveka* [On human destiny]. Moscow: Respublika.
2. Yeroshenko, O. (2012). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoyi mowy* [Great dictionary of the modern Ukrainian language]. Donetsk: TOV «Hloriia Treid».
3. Driapika, V. I. (2000). *Teoriia i praktyka formuvannia tsinnisnykh oriiantatsii pedahoha-muzykanta* [Theory and practice of formation of value orientations of a teacher-musician]. Kyiv–Kirovohrad–Uzhhorod: Lira.
4. Levykin, I. T. (1975). *Teoreticheskie i metodologicheskie problemy sotsialnoi psikhologii* [Theoretical and methodological problems of social psychology]. Moscow: Mysl.
5. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska* [Pedagogy: General and artistic]. Ternopil: Navchalna knyha «Bohdan».
6. Fromm, E. (1993). *Psikhoanaliz i etika* [Psychoanalysis and ethics]. Moscow: Respublika.
7. Shevchenko, H. P. (2006). *Dukhovnist ta dukhovna kultura osobystosti* [Spirituality and spiritual culture of personality]. Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia.

Стаття надійшла до редакції 3.02.2016 р.

УДК 378:78:001.895

Просіна Ольга Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито сутність поняття інноваційна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва, визначено її компоненти: особистісний, когнітивний, практичний, рефлексивний. Доведено необхідність набуття інноваційної компетентності, зокрема в процесі методичної підготовки у вищих навчальних педагогічних закладах. Для визначення структури та змісту поняття «інноваційна компетентність» охарактеризовано чотири підходи: функціональний, особистісний, культурологічний, віртуальний.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, інноваційна компетентність, компоненти інноваційної компетентності.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним впровадженням інноваційних підходів, технологій, сучасних педагогічних методів та засобів навчання. Відбувається процес переосмислення цінностей, що спонукає до пошуку нового в освітній теорії та практиці й використання нововведень у практичній діяльності вчителя.

Підготовка майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах потребує рішучих змін з огляду на суспільні запити щодо сучасного вчителя музики, який повинен бути добре ознайомлений з інноваційною в загальнопедагогічній та у своїй – «спеціалізованій» – мистецькій галузі. Оскільки світ змінюється з шале-

ною швидкістю, знання, отримані під час навчання у вищі ще декілька років тому, дуже швидко стають застарілими. Майбутньому педагогу необхідно мати навички самостійного оновлення своїх професійних компетентностей і бути готовим до швидкого впровадження освітніх інновацій.

Впровадження компетентнісного підходу в педагогічну освітню практику протягом останніх років є актуальним питанням. Компетентність педагогів всебічно розглядається в працях І.Зязюна, І. Беха, І. Єрмакова, В. Орлова, Н. Бібік, Е. Зеєра, І. Зимньої, О. Овчарук, А. Хуторського.

У дослідженнях науковців Е. Белкіної, Л. Ващенко, Л. Масол знаходимо аналіз різних підходів до формування мистецьких компетентностей у вчителів музичного мистецтва та реалізацію компетентнісного підходу в мистецькій освіті. Найбільш ґрунтовно розкрито сутність впровадження компетентнісного підходу до змісту загальної мистецької освіти у дослідженнях Л. Масол, яка аналізує різні складові державних стандартів, такі як мета й завдання освітньої галузі «Мистецтво», її структурування, та виокремлює основні змістові лінії й компетентності, особливості побудови змісту й державних вимог до загальноосвітньої підготовки учнів, розподіл навчального часу на предмети інваріантної частини базового навчального плану [3]. Однак зазначимо, що проблема формування інноваційної компетентності в майбутніх учителів музичного мистецтва розкрита недостатньо ґрунтовно в працях учених і потребує подальших наукових розвідок. Тож **метою статті** є розкриття сутності поняття *інноваційна компетентність*, визначення її компонентів, доведення необхідності формування інноваційної компетентності в майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема в процесі методичної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

У сучасних науково-педагогічних працях традиційний підхід у навчанні – ЗУН (знання-уміння-навички) – змінюється на компетентнісний. Попри те, що це поняття широко вживане, у практичній діяльності більшість учителів воліють спиратися на традиційні

підходи або штучно впроваджують «інновації», які не приносять якісних змін у навчально-виховний процес. Щоб кардинально змінити ситуацію в освіті, доцільно готувати молодих педагогів на сучасних засадах, використовуючи дієвий підхід, спрямований на формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Поняття «компетенція» було досліджене та введене в педагогічну практику в 70-х рр. XX ст. у США. Уперше термін «компетенція» використаний у Масачусетському університеті в 1965 р. Н. Хомським. Аналізуючи процеси засвоєння граматичної будови рідної мови, він дійшов висновку, що в основі мовної поведінки та комунікативної діяльності людини є знання, які мають емпіричний характер та часто не усвідомлюються носіями мови, але саме вони дають змогу людині розуміти велику кількість речень і висловлювань. Ці знання та здатності науковець назвав «компетенцією» [6]. Л. та С. Спенсерами було визначено, що *компетенції* – це базові якості людей і позначають «варіанти поведінки або мислення, поширювані на різні ситуації і тривають досить значний період часу» [5, с. 9; 3].

Важливим для нашого дослідження є усвідомлення значення формування п'яти типів базових якостей особистості:

1. Мотиви – те, про що особа думає або чого хоче постійно й що спонукає її до дії.

2. Психофізіологічні особливості (або властивості). Фізичні характеристики й відповідні реакції на ситуації або інформацію.

3. Я-концепція. Установки, цінності чи образ-Я людини.

4. Знання. Інформація, якою володіє особа в певних змістовних галузях.

5. Навички. Здатність виконувати певну фізичну або розумову задачу [5, 9–11; 3].

Спенсери наголошують, що найлегше набути знання та навички і більше часу та зусиль необхідно на формування мотивів та Я-концепції.

Якщо в іноземних джерелах знаходимо єдине поняття – *competence*, то в наукових працях українських, російських вчених, зустрічаємо два понят-

тя: *компетенція та компетентність*. Так, А. Хуторський поняття «компетенція» визначає, як «готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації» [7, с. 152]. А під «компетентністю» вчений розуміє «сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно значущій сфері. *Компетентність* – це володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний досвід діяльності в даній сфері» [7, с. 153].

Аналіз різних визначень вченими поняття «компетенція» та «компетентність» свідчить, що в учених немає єдиного бачення у трактуванні зазначених термінів. У нашому дослідженні поділяємо трактування терміна «компетентність» І. Бехом – як досвідченості суб'єкта в певній життєвій сфері та зроблений ним висновок, що змістовий наголос у цьому понятті припадає на слово «досвідченість», а не на «обізнаність, поінформованість суб'єкта в певній галузі» [2]. І. Бех наголошує на важливості формування *компетентності* через цінність, тобто, розглядає компетентність як цінність у дії.

Беручи за основу вище зазначену логіку розуміння процесу формування компетентності, акцентуємо увагу на важливості розвитку в майбутнього вчителя музичного мистецтва ставлення до інновації, як до власної педагогічної цінності.

Не триматися за сталі, шаблонні підходи до навчання учнів, а бути готовим до гнучкості, проактивності та сміливості в осягненні будь-яких освітніх інновацій, задля якісного навчання школярів. Що ж ще характерно для інноваційно компетентного педагога?

Є. Артамонова під поняттям «інноваційна компетентність» розуміє досягнення педагогом певного рівня особистісного та професійного прояву майстерності в інноваційній діяльності. Таким чином, інноваційна компетентність є результат теоретичної та

практичної готовності педагога до здійснення професійної діяльності з використанням ефективних нововведень [1].

У дослідженнях виокремлюють декілька підходів до визначення структури та змісту поняття «інноваційна компетентність».

Перший підхід (функціональний) пов'язаний із практикою побудови та організації освітнього процесу. У роботах С. Новикова, В. Сластьоніна, В. Хуторського система професійної підготовки педагога до інноваційної діяльності аналізується в проектно-нормативному відношенні, тобто з погляду нормативних вимог її побудови й організації освітнього процесу у вищому начальному закладі.

Прихильники функціонального підходу інноваційну компетентність трактують як механізм реалізації ціннісно-смыслових орієнтирів і змісту продуктивної професійної підготовки. За цим підходом формування інноваційної компетентності розглядається як складова частина єдиного освітнього процесу у вигляді формування готовності до інноваційної діяльності через продовження навчання. Формування інноваційної компетентності майбутнього педагога пов'язують із такими видами діяльності, як навчання, виховання, розвиток, професійне вдосконалення, самоосвіта; участь у програмах академічної мобільності і знайомство з науковими школами, інноваціями в освіті, участь у грантах; виконання спеціальної навчальної програми (спеціалізовані магістерські програми); проходження ознайомчої, виробничої та переддипломної практики; управління власною освітньою діяльністю; наслідування власної освітньої траєкторії навчання, обмін досвідом, активність майбутнього педагога до самоактуалізації та отримання можливості гарного працевлаштування тощо.

Представниками *другого підходу (особистісного)* є Є. Артамонова, Л. Гребенкіна, Л. Ілларіонова, Л. Подимова, які визначають інноваційну компетентність як інструмент саморозвитку особистості. Підготовка педагога до інноваційної діяльності аналізується в особистісно-стратегічному відношенні, при цьому акцентуються увага на

потенційних можливостях і здібностях особистості до саморозвитку.

Дослідники розглядають інноваційну компетентність насамперед як спосіб самореалізації індивідуума і бачать її основну роль у формуванні та розвитку особистісних якостей педагога. Прихильники даного підходу вважають, що «інноваційна компетентність» сприяє появі молодих людей з широким кругозором, високим інтелектуальним рівнем, готових до професійного спілкування; надає прекрасну можливість для отримання та передачі знань і є інструментом культурного та інтелектуального обміну; розвиває знання, навички та здібності студента; заохочує його прагнення до безперервної освіти та самоосвіти; сприяє культурному і академічному обміну і співпраці, отриманню нових умінь і навичок майбутнього фахівця для успішної участі в житті суспільства після закінчення навчання.

Інноваційна компетентність зміцнює віру людини в те, що він в змозі впоратися зі змінами навколишнього середовища, контролювати себе і не перебувати під контролем інших, впливати на життєві ситуації рефлексивним способом, сприймаючи ризики як нову рушійну силу.

Третій підхід (культурологічний) і його представники (І. Ф. Ісаєв, Є. Г. Сіляєва, Е. Н. Шиянов та ін.) під інноваційною компетентністю бачать комплекс, що складається з оволодіння професійною та іншими видами культури, а також культурою самостійної роботи. Вона дає прекрасну можливість для отримання і передачі знань і є механізмом культурного та інтелектуального обміну. Інноваційна компетентність студентів з позиції культурологічного підходу висвічує певні характеристики: міжнародні студентські обміни, академічну мобільність, які готують майбутнього педагога до спілкування в глобалізованому освітньому просторі.

Дослідники сходяться в тому, що інноваційна компетентність включає період нетрадиційного навчання або практики, що є важливим в набутті соціально-педагогічного досвіду (додаткова освіта, академічна мобільність). Звертається увага на педагогічний інструментарій професійної підготовки.

При цьому дослідники інтерпретують поняття академічної мобільності, що виводить процес оволодіння педагогом інноваційної компетентністю навіть на міжнародний рівень. Інноваційна компетентність як готовність і здатність до сприйняття і трансляції нововведення проявляється через видовий ряд загальнокультурних компетентностей.

Інноваційна компетентність педагога дозволяє створювати нові можливості для самореалізації творчого потенціалу педагога. У силу цього ступінь розвинутої інноваційної компетентності визначається багатьма факторами: обсягом загальноосвітньої підготовки, рівнем теоретичних і професійних знань та виробничих навичок, сформованою соціальною структурою суспільства і закономірностями її динаміки.

Показниками інноваційної компетентності особистості можуть служити здатність людини впливати на події, управляти подіями, використовувати їх для саморозвитку. Інноваційна компетентність у контексті культурологічного підходу розглядає майбутнього педагога як суб'єкта культури. Основними компонентами освітнього процесу, які повинні забезпечувати формування у майбутніх педагогів інноваційної компетентності стають: ціннісно-смыслові орієнтири професійної підготовки; структура процесу професійної підготовки; зміст процесу професійної підготовки; педагогічний інструментарій професійної підготовки; організаційно-педагогічні умови професійної підготовки.

Четвертий підхід (віртуальний) дозволяє дослідникам розглядати поняття «інноваційна компетентність» і підготовку педагогічних кадрів до інноваційної діяльності через організацію віртуального освітнього середовища, пошук засобів і резервів підвищення ефективності підготовки педагога через використання можливостей локальних, корпоративних і глобальних комп'ютерних мереж. Прихильниками цього підходу є М. Вайндорф-Сисоева, В. Моїсеєв, В. Нечаєв, С. Шаронова та ін. Основним механізмом формування інноваційної компетентності майбутнього педагога є дистанційне навчання як засіб підготовки майбутнього педагога до інноваційної діяльності.

На нашу думку, кожен із підходів є доцільним для формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва інноваційної компетентності.

Інноваційна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, створює систему внутрішніх ресурсів для впровадження освітніх інновацій, яка складається з компонентів:

- *особистісного* – позитивна Я-концепція, психологічна готовність, вмотивованість на інноваційну діяльність, проактивність, самореалізація в розробці та впровадженні нововведень; цілеспрямованість у практичному здійсненні нововведень;
- *когнітивного* – обсяг знань щодо існуючих інновацій, знання основ проектування й моделювання нововведень, основи для їх практичної реалізації;
- *практичного* – набуття стійких навичок, заснованих на знанні успішних стратегій інноваційної діяльності, формування готовності до практичного втілення інновацій;
- *рефлексивного* – здатність вчителя оцінити свою позицію відповідно до нововведень, вимог та інтересів суб'єктів освітнього процесу.

У своїх попередніх дослідженнях нами було встановлено недостатню підготовку вчителів до впровадження інновацій, зокрема впровадження інтегрованого викладання мистецьких дисциплін [4]. Отже, під час навчання у вишах вважаємо необхідним посилити набуття інноваційної компетентності майбутніми вчителями музичного мистецтва в процесі їх методичної підготовки.

Таким чином, нами встановлено, що набуття інноваційної компетентності дає можливість майбутньому педагогу музичного мистецтва користуватися знаннями для виокремлення та взаємодії з нововведеннями, оперування педагогічними засобами інноваційної діяльності відповідно до конкретних педагогічних завдань; використовувати певні інноваційні стратегії для самостійної розробки нововведень, набуття навичок проектування та вмінь послідовно рухатися до осмисленого використання нововведень та практичної їх реалізації.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва повинна спрямовуватись на набуття інноваційної компетентності в процесі викладання навчальних дисциплін. Зважаючи на те, що відведення на методику годин недостатньо для набуття означеної компетентності, необхідно приділяти увагу формуванню інноваційної компетентності у майбутніх вчителів музичного мистецтва постійно, впродовж усього навчального процесу опанування різними дисциплінами педагогічної та фахової підготовки у вищому навчальному закладі, що й становить перспективу подальших науково-методичних досліджень.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Артамонова Є. Формирование инновационной компетентности педагога в процессе обучения в ВУЗЕ / Є. Артамонова // Педагогическое образование и наука. – 2013. – № 5. – С. 17–26.
2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І. Д. Бех // Виховання і культура. – 2009. – № 1–2 (17–18). – С. 5–7.
3. Масол Л. Впровадження компетентнісного підходу до змісту загальної мистецької освіти: аналіз державних стандартів / Л. Масол // Мистецтво та освіта. – 2014. – № 4. – С. 2–8.
4. Просіна О. Підготовка вчителів до інтегрованого навчання предметів мистецького циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. В. Просіна. – Луганськ, 2011. – 20 с.
5. Спенсер-мл. Лайл М. Компетенции на работе [Пер. с англ.] / Лайл М. Спенсер-мл. и Сайн М. Спенсер. – Москва : ИПРО, 2005. – 384 с.
6. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – Москва : Издательство Московского университета, 1972. – 259 с.
7. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – Москва : ИОСО РАО, 2002. – С. 135–157.

REFERENCES

1. Artamonova, E. (2013). *Formirovanie innovatsionnoi kompetentnosti pedagoga v protsesse obuchenii v VUZE* [Formation of innovative competence of a teacher in the learning process at university]. *Pedagogicheskoe Obrazovanie i Nauka*, 5, 17–26.
2. Bekh, I. D. (2009). *Teoretyko-prikladnyi sens kompetentnitsnogo pidkhodu u pedahohitsi* [Theoretical and applied meaning of competence approach in pedagogy]. *Vykhovannia i Kultura*, 1–2 (17–18), 5–7.
3. Masol, L. (2014). *Vprovadzhennia kompetentnitsnogo pidkhodu do zmistu zahalnoi mystetskoï osvity: analiz derzhavnykh standartiv* [Implementation of competence approach into content of general art education: Analysis of state standards]. *Mystetstvo ta Osvita* [Art and Education], 4, 2–8.
4. Prosin, O. (2011). *Pidhotovka vchyteliv do intehrovanoï navchannia predmetiv mystetskoho tsyklu* [Preparation of teachers to integrated teaching the subjects of artistic series] (Dissertation Abstract, Luhansk).

5. Spenser, L. M., & Spenser, S. M. (2005). *Kompetentsii na rabote* [Competence at work]. Moscow: HIPPO.

6. Homskii, N. (1972). *Aspekty teorii sintaksisa* [Aspects of the theory of syntax]. Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta.

7. Khutorskoi, A. V. *Kliuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoi paradigmy obrazovaniia* [Key competences as a component of personal-oriented educational paradigm]. In A. V. Khutorskoi, *Uchenik v obshcheobrazovatelnoi shkole* (pp. 135–157). Moscow: IOSO RAO.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2015 р.

Додаток до статті Ж. Марчук

«Ознайомлення з мистецтвом архітектури в початковій школі: методи і прийоми» (с. 30–34)

Творчі роботи учнів початкової школи

Мал. 1. «Вулиця казкового міста»

Мал. 2. «Будинок художника»

Мал. 3. «Будинок космонавта»